

2011. AUGUSZTUS 30. KEDD

JEREMIÁS PRÓFÉTA KÖNYVE 5,18–31

DR. PAP FERENC

A fogság oka

^{5,18}De még akkor sem vetek véget nektek - így szól az Úr. ^{5,19}Ha pedig azt kérdezik: Miért tette velünk mindezt Istenünk, az Úr? - akkor így felelj nekik: Ahogyan elhagytatok engem, és idegen isteneknek szolgáltatok országokban, ugyanúgy fogtok idegeneknek szolgálni olyan országban, amely nem a tiétek.

Engedetlen nép és kapzsi vezetők

^{5,20}Mondjátok meg Jákób házának, és hirdessétek Júdában: ^{5,21}Halljátok csak, oktalan és esztelen nép, amelynek van szeme, de nem lát, van füle, de nem hall! ^{5,22}Nem félték engem - így szól az Úr -, nem remegtek tőlem? Hiszen én szabtam határt homokból a tengernek, örökké tartó gátként, melyet nem hághat át. Ostromolja ugyan, de nem bír vele, hullámai zúgnak, de nem hághatják át. ^{5,23}De ennek a népnek lázongó és dacos szíve van, állandóan lázadozik. ^{5,24}Eszükbe sem jut, hogy féljék Istenüket, az Urat, aki az őszi és a tavaszi esőt megadja a maga idejében, és biztosítja az aratásra rendelt heteket. ^{5,25}Bűneitek miatt elmaradnak ezek, vétkeitek miatt elestek e javaktól! ^{5,26}Mert bűnösök vannak népem között, orvul lesekednek, mint a madarászok, tört vetnek, hogy embereket fognak. ^{5,27}Mint a madárral teli kosár, úgy tele van házuk alattomossággal: így lettek hatalmasok és gazdagok. ^{5,28}Meghíztak, kövérek, gonosz beszédükben nem ismernek határt, nem hoznak ítéletet az árvák ügyében, hogy boldogulhassanak, a szegények igazát nem védik meg. ^{5,29}Ne toroljam meg ezeket - így szól az Úr -, és ne álljak bosszút az ilyen népen?! ^{5,30}Szörnyű és borzasztó dolgok történnek az országban: ^{5,31}A próféták hazugságot profétálnak, a papok tetszésük szerint hatalmaskodnak, népem pedig ezt szereti! De mit tesznek majd, ha itt lesz a vég?!

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

A prófétának még tovább kell hirdetnie az ítéletet (Jer 5,18–19), amely nem ér véget a nagy és félelmetes északi hatalom feltűnésével és inváziójával, hiszen nem ez lesz az egész vége, betetőződése. A kortársak többféleképpen gondolkodtak: a veszély és a közeledő hatalom bagatellizálói mellett minden bizonnyal voltak olyanok is, akik a pusztítást és a leigázást tartották a végpontnak, ahonnan majd lesz

valamiféle újakezdés. Jeremiásnak azonban ennél sokkal keményebb jövődőt kellett hirdetnie: mivel Isten népe elhagyta (עזב) az Urat, ezért a még megmaradt déli királyság népének az örökség utolsó darabját is el kell hagynia. „De még akkor sem vetek véget nektek...” (5,18) – minden bizonnyal kettős értelmű mondat, amely teljes jelentését a történelmi útról visszatekintve lehet bizonyosan megérteni: (1) a népre jövő kín és tragikus veszély még mindig nem jelenti a véget, azt még követi valami más; (2) e mondatban benne van, hogy Isten összességében még a legnagyobb jövőtlenség víziója ellenére sem vet véget népének, hanem van/lesz továbbvezető út. Isten megrostálja a népeket (Ézs 30,28) és saját népét, egyházát is (Lk 22,31; ide sorolandó még pl. a *maradék* gondolata, valamint Jób története).

Tárgyalt verseink tulajdonképpen a *fogságot* vetítik előre, amely oka pontosan meghatározható, azaz van felelet arra a kérdésre, amit az emberek kérdeznek: „Miért tette velünk mindezt Istenünk, az Úr?” (5,19). A válasz mindkét része, annak minden szava hangsúlyos:

- (1) *elhagytatok (עזב) engem – idegen isteneknek szolgáltatok (עבד) országokban (אֶרֶץ),*
- (2) *idegen isteneknek fogtok szolgálni (עבד) – olyan országban (אֶרֶץ), amely nem a tiétek*

Isten népe – mint korábban láttuk – létezése alapját tagadta, Isten ítéleteként önrendelkezését veszíti el, amikor idegen földön idegen isteneknek kell szolgálniuk most már nem „szabad” választásból, hanem fogvatartóik kényszerítéséből.

A továbbiakban (5,20–31) a fennálló helyzet és az elkövetkezendők költői nyelven való szemléltetésére kerül sor. A címzett *Jákób háza* és *Júda*, a 20–21. versek meghatározó igéje a *ballani* (שׁוֹנֵה): *hirdessétek* (שׁוֹנֵה *Hif.*), *halljátok*. A hírnökök – ahogyan az előző fejezetben is láttuk – T/2-ben kapnak megbízást: *mondjátok meg* (נִדַּבְתֶּם *Hif.*, *beszéljétek el, jelentsétek*) a jelenlévő és elkövetkezendő dolgokat egy olyan oktalan, balga (לִּפְתָּיִם) és esztelen (szó szerint: *szív nélküli, szívtelen* לִּבְיָיִם לֹא) népnek, amelynek ugyan vannak szemei és fülei, de nem lát, nem hall – ami a bolondság és esztelenség egyértelmű megnyilvánulása. A szív és a szívszerinti elköteleződés, a teljes szív odaszánása – tekintettel a szív ókori-bibliai antropológiai jelentésére is – alapfeltétel a szövetségesi kapcsolatban (vö. pl. 5Móz 6,5; 30,14; Róm 10,8). A szív szakaszunk egyik kulcsfogalma, mutatja ezt a többszöri előfordulás is.

Ennek ellenére, emberi oldalról szemlélve értelmetlen módon kell hirdetni Isten üzenetét. Természetesen és alapvetően nem a látás és hallás fizikai képességeivel van gond, hanem a látottak és hallottak megértésével, elfogadásával, megcselekvésével, ami tulajdonképpen az isteni ítélet beteljesedésének része (vö. Ézs 6,9–10; Ez 12,2; Mt 13,13).

Az 5,22–24-ben Isten nagyságának, hatalmának, teremtői mivoltának képe és magasztalása konvergál azzal, hogy Izráel elutasítja és megveti ezt a nagy Istent. Isten „nem csupán” szabadító, hanem teremtő Isten is. Ugy látszik, Izráel nem elégszik meg, ill. beleunt, beleszokott az Egyiptomból való szabadulás nagy történelmi tényével, ill. tényébe. Az önértelmezés hosszú történelmi útját megannyi ellentmondás és bűn kísérte, ezért fontos, hogy a prófétai igehirdetés érvei között mennyire erősen jelentkezik, hogy Isten nem csupán népe, Izráel URa, hanem azon túl a világmindenség teremtő Istene, aki mindent megalkotott és a kezében tart. Mielőtt Izráel kizárólag saját magához és létezéséhez kötné Istent – ezáltal korlátot szabva saját gondolataiban az ÚRnak –, látnia kell, hogy Isten Izráeltől, népétől függetlenül is létezett, akkor is, amikor Izráel nem volt senki és semmi.

Izráel Istenének a története és létezése nem népe történetével és az e nép által meghatározónak tartott történelmi idő kezdetével indult útnak, az Örökkévaló nem egy panteon kisistenéből lett különféle pucscok és intrikák következtében népe felemelkedésével egyenes arányban e nép főistenségévé. Mózes a kijelentést nem Egyiptomban, hanem a pusztában kapta, a szövetségkötés nem Egyiptom korszakokként változó istenvilág-szövedékének történetébe illik, hanem attól független területen történt. Mindebből következik, hogy Izráel gyengesége nem azonosítható Isten gyengeségével, Izráel bukása nem jelenti Isten bukását. Isten és népe történetét a Szentírás és hitünk szerint éppen ezért nem lehet lecsupasztatni és azonosítani a bűnök történetével. Így van ez az egyháztörténettel is, amelyről sokszor szoktak úgy beszélni, mint a bűnök és engedetlenségek történetéről. Az Isten népe, az egyház állapotából tehát nem Isten „állapotára” kell következtetnünk, hanem saját engedetlenségeinkre és bűneinkre.

A teremtő Isten mint egy szakember, mesterember áll előttünk, hiszen műve is mesteri. Ezen leírások alapján szinte megképzik előttünk a mesterműve fölé hajló gondos szakember – csak Isten műve nem egy használati tárgy, hanem a világmindenség minden nagy és apró részletével együtt. A leírás úgy ábrázolja Istent, mint akinek akkora hatalma van, hogy Ő könnyedén megszabja határát, kijelöli útját és folyását tengernek, égboltozatnak, égitesteknek. Olyan kereteket teremtett Isten, amelyek stabilan megállnak.

A prófétai tekintet ezek után a lázongó, dacos *szívű* népre irányul, amely saját dolgaival van elfoglalva, meg sem fogalmazódik *szívükben* (24. vers fordítása: *eszükkbe sem jut* וְלֹא־אָמְרוּ בְלִבָּבָם vö. 5Móz 8,17) az istenfélelem szükségessége, amelyről tudjuk, hogy a *bölcsesség kezdete* (vö. Jób 28,28; Zsolt 111,10; Péld 1,7; 9,10; 15,33). Ez a teremtő Isten rendelkezett és rendelkezik az eső felől, de még az aratás heteiről is (vö. 1Móz 8,22).

A következő versek (5,25–31) a *szív nélküli nemzetség* miatti történéseket sorolják fel. Elsősorban elmarad az áldás, megszűnik a békeséges együttélés, az egymás elnyomása és eltaposása lesz elsődleges céljá és egyesek érdekévé. Némelyek a mások kárából profitálva jól élnek, mások pedig nem, hanem nyomorognak. Megszűnik az igazságszolgáltatás, és csak egyesek igazságait védik, a többi pedig kiszolgáltatottá válik. A teológiai-vallási eltávolodást (5,22–24) követi az általános ítélet és jellemzés (25–26), ennek eredménye az önelégült jólét és a gyalázatos szociális helyzet (27–28). Mintha a saját korunk jellemzését olvassánk!

Megfogalmazható e szakasz és megannyi prófétai tanítás alapján is: ahol elhagyják és elhanyagolják az Úristennel való szövetségi közösséget, e szövetség értékeit és védelmét a továbbiakban nem lehet a szövetségen kívül fenntartani és megőrizni, azaz: nincs „önjáró”, princípium nélküli etika és erkölcs. A próféta Isten parancsára a gondok gyökeréig vezet bennünket: nem nép ez már, nem a szövetség népe. A 30. versben – ellentétben a 23. és 31. versekkel – a *nép* szó másik változata (גוי) kerül elő, amellyel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy általában a két hasonló szó között nem annyira egyértelmű és konzekvens a különbség, mint ahogyan azt állítani szokták. A גוי talán semlegesebb, általánosabb, mint a másik szó, azonban a kettő használatának különbözőségére csak az adott szövegek kontextusának, keletkezésének, teológiai intenciójának alapos vizsgálata alapján következtethetünk. A 2Móz 19,6 szerint a szövetséges népnek *szent néppé* (גוי קדוש) kell lennie, a Jer 5,31-ben a megtévesztett és eltévelyedett, a hazug próféciákat, a papok önkényuralmát *szereető* népet Isten mégis *népemnek* (עמי) nevezi. A *szereetet* (אהבה, אהבה) a szövetségi hűség *alapkövetelménye*: „*Szeresd az URat, a te Istenedet...*” (5Móz 6,5; Mt 22,37; Lk 10,27), ezért kíván az ÚR első renden *szereetet* és *Isten-ismeretet* (Hós 6,6), ami nem önmagában véve a kultusz szükségességének negligálása, hanem a kultusz félreértelmezésének elutasítása (*teurgia, abúzus*).

Ez a nép akármit tesz és akárhogy nyilvánul is meg a világ színpadán, és ha minden időben szeretne is a *többi, minden más népek* sorába (vö. 1Sám 8,20) tartozni és a kiválasztás-elhívás-megszentelődés nyilvánvaló jeleit levetve jellegtelenül lézengeni, mindig *Isten népe* marad. Jákób Izráelként is hordozta tovább, nem vetette és nem vethette le Jákób-voltát, ahogyan egy életen keresztül, eltörölhetetlenül hordozta magán a sántítás jelét (vö. 1Móz 32,23-33). Isten elhívott, kiválasztott, megszentelt, megkeresztelt népe nem vetheti le elkötelező elpecsételtsége jeleit és tényét.

Textus: Jeremiás 5,20–25

Mai szakaszunk egyik központi, hangsúlyos megállapítása az, hogy Isten népének eszébe sem jut, hogy félje Istenét, aki számára és számunkra egyedüli Úr (Jer 5,24). Az istenfélelem – mint jól tudjuk – nem valamilyen önnomorító rettegés, kimondhatatlan és legyűrhetetlen félelem, hanem a legnemesebb értelemben az ember magatartását fejezi ki az Úristen, a Teremtő, Megváltó, Megszentelő előtt, amit nevezhetünk (ön)megadásnak, hódolatnak. Ráday Pál *Lelki Hódolás* (1710) című énekeskönyvének egyik emblemikus éneke így kezdődik, énekeljük mi magunk is: „*Meghódol lelkem tenéked, nagy Felség*” (RÉ 251,1). Az istenfélelemben odaszánásunk, hitünk és hitvallásunk nyilvánul meg, az istenfélelemben nyilvánvalóvá tesszük: „*Ő fejünk, mi néki tagja ... Mi cselédek, Ő a gazdá*” (RÉ 395,1). Jeremiás könyvének mai szakasza arra tanít bennünket, hogy *az istenfélelem meghódolás Isten előtt*. Mit jelent ez és hogyan nyilvánul meg?

1. A teremtő Isten előtti hódolatban

Hatalmas hitvallás a teremtő Isten lényének és művének felismerése és megvallása a világ színe előtt. Jeremiás próféta nehéz, belső és külső harcokkal kísért igehirdetésében a mindennapi dolgokról Isten parancsára nagyobb összefüggésekre mutat rá. Isten a teremtő Úr. Nem azok az összefüggések, amelyek – úgy tűnik – meghatározzák a mindennapi élet összefüggéseit. Mindennek Isten szabott határt, jelölte ki az útját és a lehetőségét. A mindent saját magának vagy a közösség eredményének betudó kor és közhangulat saját magát ismeri el, önmagának tulajdonít minden dicsőséget. A teremtés hitének istenfélelmet szülő megvallása megadásra, hódolatra készítet, ugyanis Isten akkor is Isten és Úr volt már, amikor semmi, ami mindennapi életünk keretét alapvetően meghatározza, még nem létezett. Isten mindvégig hűséges, „*aki felhozza napját gonoszokra és jókra, és esőt ad igazaknak és hamisaknak*” (Mt 5,45), sőt ma is az, mivel a teremtő Úr mélyen, vég nélkül szereti teremtményét. A teremtő Isten előtti hódolat által megszületik a felismerés: nem csupán én vagyok, valamint a határim, a kétségeim, az ellentmondásaim, a korlátaim, hanem van egy végtelenül nagy Isten és Úr, akiért és aki által van minden!

2. Az áldó Isten előtti hódolatban

Alapigénk szerint fontos tanítás, hogy az Istent nem félő, az istenfélelemről megfeledkező, azon magát túltevő nép egyrészt elfeledkezik az áldó Istenről és áldásáról, másrészt az áldás elmaradása jel és figyelmeztetés arra, hogy nem jó úton járunk, nem jól gondolkodunk. Bocsássátok meg a kifejezést és a képet, de muszáj kimondanunk: Isten nem „áldógép”. Helytelen az a vélekedés, amely azt képviseli és mondja, hogy Istennek *az a dolga*, hogy megáldjon bennünket. És mi van akkor, amikor már nem érdekli az embert, nem érdekkel minket az áldás Forrása, csak az áldás, az „eredmény”? Jeremiás korában a népnek szinte csak konkrét elvárásai vannak Istennel szemben, ezáltal az fejeződött ki, hogy létük egyszerűen Istent arra kényszeríti, hogy hullassa áldása esőjét, adja meg a mindennapi kenyeret, mert az ahogyan eddig is, most is *jár nekik, jár nekünk*. Ez az, amikor elmarad, elhalványul az istenfélelem, vele együtt a hit, a kegyelemre való rácsodálkozás képessége és újszerűsége, mivel az istenfélelemben kifejeződik az áldó Isten előtti hódolatunk. Amikor *áldást kívánunk egymásnak*, mindig jusson eszünkbe mindez! Hiszen: „*Ember, megmondta neked, hogy mi a jó, és hogy mit kíván tőled az Úr! Csak azt, hogy élj törvény szerint, törekedj szeretetre, és légy alázatos Istennel szemben.*” (Mik 6,8)